

Mequè Edo
Sílvia Blanch
Montserrat Anton
(coordinadores)

El joc a la primera infància

Títol: *El joc a la primera infància*

Primera edició: juliol de 2016

© Mequè Edo, Sílvia Blanch i Montserrat Anton (coordinadores)

© D'aquesta edició:

Ediciones OCTAEDRO, S.L.

Bailèn, 5 - 08010 Barcelona

Tel.: 93 246 40 02 - Fax: 93 231 18 68

www.octaedro.com - octaedro@octaedro.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització del seus titulars, llevat de les excepcions previstes a la llei. Dirigeixi's a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-9921-837-3

Dipòsit legal: B. 16.495-2016

Disseny i producció: Editorial Octaedro

Fotografia de la coberta: © Mequè Edo

Impressió: Press Line

Imprès a Espanya - *Printed in Spain*

Sumari

Introducció: el joc a la primera infància	9
1. Una proposta de joc cooperatiu per a nens i nenes d'Educació Infantil.....	13
2. Un joc per a cada necessitat	27
3. El joc: eina de desenvolupament i aprenentatge	41
4. Quan el joc és un eix principal del projecte d'escola.....	63
5. Mirada matemàtica sobre els jocs que apareixen a la infància	85
6. Joc, llengua i literatura: de l'oralitat a la multimodalitat	111
7. El joc corporal com a base de tots els jocs.....	129
8. El joc i la descoberta de l'entorn	145
9. ...pon-hi un cucu per l'Anton! Una passejada pel joc musical a l'etapa infantil.....	159
10. A tall de conclusió	169
Agraïments.....	173
Índex	177

Introducció: el joc a la primera infància

Mequè Edo, Sílvia Blanch i Montserrat Anton

A la titulació de Mestre en Educació Infantil de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona hi ha la tradició de compartir visions, coneixements i experiències entre docents d'aquests estudis. Això no és fàcil, ja que el professorat universitari s'organitza en departaments per àrees de coneixement i sovint passa que dos col·legues que estan porta amb porta treballen al mateix temps aspectes similars sense saber-ho. Precisament per pal·liar aquest fet, però també per conèixer-nos millor els uns als altres i per fer que els nostres discursos a l'aula siguin més coherents i estiguin més vinculats, durant el curs 2013-2014, des de la Coordinació del grau de Mestre d'Educació Infantil, vam impulsar un seminari intern on vam convidar el professorat de les diferents àrees a presentar la seva mirada sobre un tema que ens pertanyés a tots.

Quin tema podia ser tan transversal que abastés totes les assignatures del grau? Quin tema podia ser prou important com per dedicar-li tot un curs de reflexió? Doncs sí, evidentment, el joc és el tema en què fàcilment confluïm el professorat de tots els departaments d'aquests estudis.

Un cop escollit el tema vam convidar el professorat a fer una presentació sobre la qüestió següent: **Com intervé el joc en l'educació dels infants menors de sis anys des de la mirada pròpia de la teva àrea de coneixement?**

També vam convidar alguns experts externs a la Universitat. La riquesa de les aportacions i el debat que va generar el seminari van ser espectaculars. Alhora que apreníem els uns dels altres, detectàvem punts en comú que ens reafirmaven en els coneixements i les teories que ja teníem, però també apareixien discrepàncies i petits desacords que ens

conduïen a comparar, discutir, argumentar, llegir de nou i aclarir tant les mirades particulars com les conjuntes, que finalment compartiríem amb el nostre alumnat i amb els mestres en actiu.

Des de Coordinació, en veure l'èxit de tot plegat, vàrem fer un pas més i vam demanar als diferents ponents que escrivissin un capítol per poder fer-ne un llibre conjunt. Així doncs, el que trobareu a continuació és un conjunt d'aportacions que, si bé s'expliquen cadascuna per si mateixa, prenen més força i coherència en completar-se amb les mirades anteriors i les següents. Aquí us presentem, doncs, la visió que tenim del joc a la primera infància en el grau en Educació Infantil de la Universitat Autònoma de Barcelona.

En aquest llibre trobareu els capítols següents:

El primer capítol l'ha escrit la catedràtica Maite Garaigordobil, del Departament de Personalitat, Evaluació i Tractaments Psicològics de la Universitat del País Basc. Amb el títol «Una proposta de joc cooperatiu per a nens i nenes d'Educació Infantil» ens presenta un programa de joc dirigit a nens i nenes de 4 a 6 anys que ha estat avaluat experimentalment. El programa d'intervenció s'estructura a partir de jocs cooperatius i creatius, i té com a finalitat estimular el desenvolupament social, afectiu i emocional i la creativitat infantil.

El segon capítol l'ha escrit l'Oriol Ripoll, especialista en jocs, col·laborador de pràcticament totes les universitats catalanes, comissari de projectes culturals, autor de més de 15 llibres i col·laborador de *La Vanguardia*, de Rac1, TV3 i TVE, entre d'altres. Al seu text, «Un joc per a cada necessitat», analitza què fem quan juguem i quines característiques té aquesta activitat anomenada jugar; també ens planteja què fa que un joc sigui un joc, per acabar explicant què cal tenir en compte en dissenyar experiències de joc.

El capítol tres l'escriuen les doctores Sílvia Blanch i Isabel Guibourg, del Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació de la UAB. Amb el títol «El joc: eina de desenvolupament i aprenentatge» pretén descobrir les diferents dimensions del joc per seguir aprofundint-hi. Es respon a preguntes com: Què és el joc? Per què juguen els infants? Quines potencialitats té el joc? Quins tipus de joc hi ha? Què implica jugar? Conclou assegurant, entre altres coses, que jugar és un dret i és una necessitat.

El capítol quart l'han escrit dues mestres amb intenses trajectòries professionals: la Lúdia Esteban i la M. Luisa Martín, mestres de parvulari i d'escola bressol respectivament. El seu text, titulat «Quan el joc és

un eix principal del projecte d'escola», és ple d'exemples de situacions de joc que comporten aprenentatges. El seu és un text amarat del significat profund de frases com aquestes: «Els infants juguen per una motivació interna» o «El joc és la manera natural d'aprendre».

El cinquè capítol l'escriu la doctora Mequè Edo, del Departament de Didàctica de la Matemàtica i de les Ciències Experimentals de la UAB. El text, amb el títol «Mirada matemàtica sobre els jocs que apareixen a la infància», ens passeja a través de tres tipologies de joc —el joc exploratori, el joc simbòlic i el joc reglat—, tot fent-nos adonar dels vincles i connexions que hi ha amb determinats continguts matemàtics, conceptuals i procedimentals. També ens ofereix exemples d'activitats i orientacions didàctiques per gaudir i aprendre tot jugant.

El sisè capítol l'escriuen les doctores Neus Real, M. Rosa Gil i Anna Juan amb la professora Cristina Correro, del Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura i de les Ciències Socials de la UAB. Amb el títol «Joc, llengua i literatura: de l'oralitat a la multimodalitat», s'analitza la relació entre el joc, la llengua oral i la literatura tradicional mitjançant la interacció personal. Més endavant, aquesta relació s'amplia a la interacció i el joc entre el nen, l'adult i el llibre com a suport en una consideració triple: els vincles del joc amb els llibres per a primers lectors, amb els àlbums il·lustrats i, finalment, amb la literatura digital, en què la interacció es produeix directament entre l'individu i la pantalla.

El setè capítol l'escriuen les doctores Lurdes Martínez, Montserrat Antón i la psicòloga Sílvia Palou, del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la UAB. Aquest capítol, amb el títol «El joc corporal com a base de tots els jocs», parteix de la idea que el joc en general, i el joc corporal en particular, és una necessitat fonamental per a l'infant i l'ajuda a desenvolupar-se a nivell global. A partir d'aquesta premissa ens acompanyen a reflexionar sobre la influència en el joc motor de la bona selecció d'espais i materials adequats. També reflexionen sobre la importància del paper de l'adult en aquest procés.

El vuitè capítol és de la doctora Pilar Comes Solé, del Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura i de les Ciències Socials de la UAB. Amb el títol «El joc i la descoberta de l'entorn» ens fa saber que per a ella el joc és a l'essència de la vida. Ens parla també del joc com a construcció social i cultural i de l'entorn i les experiències de vida com a objecte de joc. Tanca el seu escrit demanant el retorn a una cultura de l'essencialitat pel que fa al joc a l'etapa infantil.

El novè capítol l'escriuen les doctores Laia Viladot i Jèssica Pérez-Moreno, del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal de la UAB. Amb el títol «...pon-hi un cucu per l'Anton! Una passejada pel joc musical a l'etapa infantil», ens fan saber que entenen el joc com un mitjà a partir del qual es propicia i sosté el desenvolupament cognitiu, el lingüístic, el social i l'emocional. També defensen que el joc no és vital per a la supervivència del cos, però sí per a la supervivència psicològica de l'ésser humà. Ens presenten i desenvolupen la importància del joc comunicatiu amb les moixaines i jocs de falda; també dels jocs d'experimentació sonora i altres tipologies de jocs musicals. Una de les seves conclusions és que el joc musical que tots desenvolupem de manera natural i intuïtiva és el bressol de l'educació musical.

El darrer capítol l'escrivim les tres coordinadores del llibre, la Montserrat Antón, la Sílvia Blanch i la Mequè Edo. Amb el títol «A tall de conclusió» fem una síntesi dels aspectes més rellevants dels diferents capítols, incidint de manera especial en els aspectes didàctics, pensant en els nostres lectors; és a dir, pensant en les mestres i els educadors, però sobretot pensant en els nens i les nenes que podran jugar, aprendre i gaudir perquè els adults que els atenen coneixen amb profunditat la importància del joc a la primera infància.

1. Una proposta de joc cooperatiu per a nens i nenes d'Educació Infantil

Maite Garaigordobil

Introducció

En aquest capítol es presenta un programa de joc adreçat a nens i nenes d'Educació Infantil (4-6 anys) que ha estat avaluat experimentalment: el programa Joc 4-6 anys (Garaigordobil, 2007). El programa d'intervenció s'estructura en jocs cooperatius i creatius, i té com a finalitat estimular el desenvolupament social i afectivoemocional i la creativitat infantil. En primer lloc, s'exposa la fonamentació teòrica de la proposta, després es descriu el programa de joc cooperatiu i finalment s'informa dels resultats de l'estudi que va avaluar-ne els efectes en diversos factors del desenvolupament infantil.

Fonamentació teòrica de la proposta d'intervenció

Aquesta proposta d'intervenció es fonamenta teòricament sobre les conclusions que es deriven dels estudis que s'han fet sobre el joc infantil, i des dels quals s'ha confirmat que el joc, aquesta activitat per excel·lència de la infància, és una activitat vital i indispensable per al desenvolupament humà, ja que contribueix de manera rellevant al desenvolupament psicomotor, intel·lectual, social i afectivoemocional (Garaigordobil, 2003; Piaget, 1945/1979; Vigotski, 1933/1982; Wallon, 1941/1980).

Què defineix el joc infantil? Què el diferencia del que no és joc? Quin concepte de joc hi ha subjacent a aquesta proposta d'intervenció? Des d'aquesta línia d'intervenció psicoeducativa s'emfatitzen cinc elements definitoris del joc:

- **El joc sempre és una font de plaer**, el plaer és una característica per antonomàsia del joc i, si no hi ha plaer, no és joc.
- **El joc és llibertat**, ja que la característica psicològica principal del joc és que es produeix sobre un fons psíquic general caracteritzat per la llibertat d'elecció. És el paradigma de l'autodecisió, d'allò no coercitiu. El joc és una activitat voluntària, triada lliurement i no admet imposicions externes. El nen s'ha de sentir lliure per actuar com vulgui, lliure de triar el personatge que vol representar, els mitjans amb els quals ho vol fer, lliure de decidir el que representaran els objectes...

- **El joc sobretot és un procés**, el joc és una finalitat sense fi, les seves motivacions i metes són intrínseques, i, si entra l'utilitarisme o esdevé un mitjà per assolir un objectiu, perd el caràcter de joc.
- **La ficció és un element constitutiu del joc**, jugar és fer el «com si» de la realitat, tenint consciència d'aquesta ficció; per tant és l'actitud no literal, el tractament no literal d'un recurs (fer servir un pal com a cavall, una cullera com a avió...) el que permet al joc ser joc.
- **El joc és una activitat seriosa**, perquè és una prova per a la personalitat infantil; pels encerts en el joc els nens i les nenes eleven la seva autoestima, i és que és un mecanisme d'autoafirmació de la personalitat infantil, així com ho és la feina per a l'adult.

Des del punt de vista del **desenvolupament psicomotor**, el joc potencia el desenvolupament del cos i dels sentits. La força, el control muscular, l'equilibri, la percepció i la confiança en l'ús del cos són presents en les activitats lúdiques i s'incrementen amb la pràctica. Gràcies als jocs de moviment que nens i nenes fan des dels primers anys (jocs amb el cos, amb els objectes i amb els altres), construeixen esquemes motors simples que s'exerciten en repetir-los; progressivament es van perfeccionant, integrant els uns amb els altres, i van guanyant complexitat. Aquests jocs fomenten el desenvolupament de les funcions psicomotrius, és a dir, de la coordinació motriu i l'estructuració perceptiva.

Gràcies als jocs de moviment com ara jugar amb la pilota, amb els cercols, amb les xanques, amb patins, enfilarse als arbres, córrer darrere el company, rebotar-se, llançar pedres, construir amb blocs de fusta, fer figures amb fang o plastilina, jugar amb la corda, amb la goma, amb els gronxadors, amb els tricicles, les bicis...:

- Descobreixen sensacions noves.
- Coordinen els moviments del seu cos, que progressivament esdevenen més precisos i eficaços (coordinació dinàmica global, equilibri...).
- Estructuren la representació mental de l'esquema corporal, l'esquema del seu cos.
- Exploren les seves possibilitats sensorials i motores, i amplien aquestes capacitats.
- Es descobreixen a si mateixos en l'origen de les modificacions materials que provoquen quan modelen, construeixen...
- Van conquerint el seu cos i el món exterior.
- Obtenen un plaer intens.

Des del punt de vista del **desenvolupament intel·lectual**, el joc estimula les capacitats del pensament i la creativitat. Els estudis que han analitzat les connexions entre el joc i el desenvolupament intel·lectual permeten concloure que:

- El joc és un instrument que desenvolupa les capacitats del pensament. Primer estimula el pensament motor, després el pensament simbòlic representatiu i, més tard, el pensament reflexiu, el raonament.
- El joc és una font d'aprenentatge que crea zones de desenvolupament potencial.
- El joc és un estímul per a l'atenció i la memòria, que s'amplien al doble.
- El joc fomenta el descentrament cognitiu, perquè en el joc els nens van i vénen del seu paper real al rol, i a més han de coordinar diferents punts de vista per organitzar el joc.
- El joc origina i desenvolupa la imaginació, la creativitat. El joc sempre és una activitat creadora, un treball de construcció i creació; fins i tot quan els nens juguen a imitar la realitat la construeixen internament. És un banc de proves on experimenten diverses formes de combinar el llenguatge, el pensament i la fantasia.
- El joc estimula la discriminació fantasia-realitat. En el joc fan accions simbòlicament que tenen conseqüències diferents de les que tindrien a la realitat, i això és un contrast fantasia-realitat.
- El joc potencia el desenvolupament del llenguatge. D'una banda hi ha els jocs lingüístics (des de les vocalitzacions del nadó als embarbussaments, les cançons...). De l'altra, el fet que per jugar l'infant necessita expressar-se i comprendre, anomenar objectes... Això obre un enorme camp d'expansió lingüística, sense desestimar el fet que els personatges impliquen formes de comportament verbal, la qual cosa comporta un aprenentatge lingüístic.
- La ficció del joc és una via de desenvolupament del pensament abstracte. Els jocs simbòlics inicien i desenvolupen la capacitat de simbolitzar, que és a la base de les pures combinacions intel·lectuals. En el joc simbòlic es produeix per primera vegada una divergència entre allò semàntic (*cavall*) i visual (*pal*) i per primera vegada s'inicia una acció que deriva del pensament (*cavalcar*) i no de l'objecte (*colpejar*). I aquesta situació fictícia és un prototip per a la cognició abstracta.

Des del punt de vista de la **sociabilitat**, el joc és un important instrument de comunicació i socialització. El joc és un dels camins pels

quals els nens i les nenes s'incorporen orgànicament a la societat a la qual pertanyen. A partir de les investigacions que han analitzat les contribucions del joc al desenvolupament social sabem que en els *jocs de representació* (que els nens fan des d'una edat primerenca i en els quals representen el món social que els envolta):

- Els infants descobreixen la vida social dels adults i les regles amb què es regeixen aquestes relacions.
- Es comuniquen i interactuen amb els seus iguals i amplien la seva capacitat de comunicació.
- Desenvolupen de manera espontània la capacitat de cooperar (donar i rebre ajuda per contribuir a un fi comú).
- Evolucionen moralment, ja que aprenen normes de comportament.
- Es coneixen a si mateixos formant el seu *jo social* a través de les imatges que reben de si mateixos per part dels seus companys de joc.

En relació amb els *jocs de regles* (jocs intel·lectuals de taula com el parxís, el joc de l'oca..., jocs sensoriomotors amb regles objectives, etc.), els estudis conclouen que provoquen un aprenentatge d'estratègies d'interacció social, faciliten el control de l'agressivitat, i impliquen un exercici de responsabilitat i democràcia. I, dels *jocs cooperatius* (jocs que impliquen donar i rebre ajuda per contribuir a una finalitat comuna), s'ha evidenciat que:

- Promouen la comunicació, augmenten els missatges positius entre els membres del grup i disminueixen els missatges negatius.
- Incrementen les conductes prosocials (ajudar, cooperar, compartir...) i les conductes assertives en la interacció amb iguals.
- Disminueixen conductes socials negatives (agressivitat-tossuderia, apatia-retraïment, ansietat-timidesa...).
- Potencien la participació en activitats de classe i la cohesió grupal, de manera que milloren l'ambient o clima social d'aula.
- Milloren el concepte d'un mateix i dels altres.

Des del punt de vista del **desenvolupament afectivoemocional**, el joc és un instrument d'expressió i control emocional. Diversos estudis que han analitzat les connexions entre joc i desenvolupament afectivoemocional conclouen que el joc promou el desenvolupament de la personalitat, l'equilibri afectiu i la salut mental, atès que:

- El joc és una activitat plaent que genera una satisfacció emocional en la qual el nen o la nena obté plaer, entreteniment i alegria de viure. El joc és una font de plaer de naturaleses molt diferents: plaer de crear, plaer de ser causa i provocar efectes, plaer de fer allò que està prohibit, plaer pel moviment, plaer de destruir sense culpa...
- El joc de representació (també anomenat *protagonitzat*, *dramàtic*, *simbòlic*...) permet l'assimilació d'experiències difícils i facilita el control de l'ansietat associada a aquestes experiències. Els infants representen experiències felices com un aniversari o la festa del poble, però també representen experiències que els han resultat difícils, penoses, traumàtiques, com una hospitalització amb operació, l'entrada a l'escola, el naixement d'un germà... Els nens solen repetir incansablement la situació que han patit, però invertint els papers, tornant actiu el que s'ha patit passivament, convertint-se en el metge o la metgessa que opera, o en la mestra que dona instruccions. I aquesta repetició simbòlica de l'experiència viscuda li permet descarregar l'ansietat que aquesta li ha creat.
- El joc possibilita l'expressió simbòlica de l'agressivitat i de la sexualitat infantil. D'una banda és un mitjà d'expressió de la sexualitat que s'evidencia en els jocs de metges, de parelles... i, d'altra banda, és un mitjà d'expressió de l'agressivitat que troba una via constructiva de sortida en els jocs de lluites fictícies, dramatitzant animals salvatges, donant cops al fang amb què s'estan elaborant figures...
- El joc és un mitjà per a l'aprenentatge de tècniques de solució de conflictes. Quan s'organitza el joc tot sovint apareixen conflictes que els nens i nenes resolen per poder jugar. A més, en moltes representacions posen en relleu conflictes entre els personatges que es resolen al final de la dramatització, i tot això dota els nens d'estratègies cognitives de resolució de conflictes socials.
- El joc cooperatiu estimula la capacitat d'empatia, la capacitat per fer-se càrrec dels estats emocionals d'altres éssers humans i de respondre-hi positivament.

En resum, l'evidència empírica ha posat en relleu que el joc permet que l'infant desenvolupi el seu pensament, satisfaci necessitats, explori i descobreixi el goig de crear, elabori experiències, expressi i controli emocions, amplii els horitzons de si mateix, aprengui a cooperar..., per la qual cosa es pot afirmar que estimular l'activitat lúdica positiva, simbòlica, constructiva i cooperativa en contextos escolars és sinònim de potenciar el desenvolupament infantil.

Descripció del programa de joc cooperatiu

Objectius del programa de joc

Les activitats que configuren el programa de joc cooperatiu i creatiu tenen dos grans objectius generals. En primer lloc, pretenen potenciar el desenvolupament integral dels nens i les nenes que no presenten dificultats en el seu creixement, i incideixen especialment en diversos aspectes socioemocionals i en el desenvolupament de la creativitat. En segon lloc, aquests programes tenen una funció terapèutica, atès que amb aquestes experiències de joc s'intenta integrar socialment nenes i nens que presenten dificultats en la interacció amb els seus companys i/o dificultats en altres aspectes del seu desenvolupament. En un pla més concret els programes tenen diversos objectius específics que s'exposen en el quadre 1.

<p>Potenciar el desenvolupament de factors de la socialització estimulant:</p> <ul style="list-style-type: none">
• el coneixement dels infants entre si, l'increment de la interacció multidireccional, amistosa, positiva, constructiva amb els companys del grup i la participació grupal;
• les relacions amistoses intragrup;
• les habilitats de comunicació verbal i no verbal: exposar, escoltar activament, dialogar, negociar, prendre decisions per consens...;
• un augment de conductes socials facilitadores de la socialització (conductes de lideratge, jovialitat, ajuda, respecte-autocontrol, assertives), així com una disminució de conductes perturbadores per a aquesta (conductes agressives, passives, d'ansietat-timidesa, d'apatia-retraïment...);
• la conducta prosocial: relacions d'ajuda i capacitat de cooperació (donar i rebre ajuda per contribuir a fins comuns);
• el desenvolupament moral: acceptar normes socials relacionades amb les instruccions dels jocs (torns, estructura cooperativa, rols...) i amb les normes de què disposa el grup per a la realització dels jocs...
<p>Afavorir el desenvolupament emocional promovent:</p> <ul style="list-style-type: none">
• la identificació de diverses emocions;
• l'expressió d'emocions a través de la dramatització, les activitats amb música-moviment, el dibuix i la pintura;
• la comprensió de les diverses causes o situacions que generen emocions positives i negatives;
• l'afrontament o resolució d'emocions negatives;
• el desenvolupament de l'empatia davant dels estats emocionals d'altres éssers humans;
• la millora de l'autoconcepte...
<p>Estimular el desenvolupament de factors intel·lectuals com ara:</p> <ul style="list-style-type: none">
• la creativitat verbal, gràfica, constructiva, social i dramàtica;
• l'atenció, la concentració;
• la memòria;
• la capacitat de simbolització...

Quadre 1. Objectius del programa de joc.

Característiques dels jocs cooperatius i creatius

En el seu conjunt, els jocs que contenen els programes estimulen la comunicació, la cohesió, la confiança i el desenvolupament de la creativitat, i en ells també hi ha subjacent la idea d'acceptar-se, cooperar i compartir, jugant i inventant plegats. Els jocs triats per configurar aquest programa presenten cinc característiques estructurals:

- **La participació**, ja que en aquests jocs tots els membres del grup participen, i no hi ha mai eliminats, ni ningú que perdi. L'objectiu consisteix a aconseguir metes de grup, i per a això cada participant té un paper necessari per a la realització del joc.
- **La comunicació i la interacció amistosa**, perquè tots els jocs del programa estructuraven processos de comunicació intragrup que impliquen escoltar, dialogar, prendre decisions, negociar... Els jocs d'aquest programa estimulen la interacció amistosa multidireccional entre els membres del grup, l'expressió de sentiments positius amb relació als altres, per potenciar progressivament processos de cooperació.
- **La cooperació**, atès que molts jocs del programa estimulen una dinàmica relacional que condueix els jugadors a oferir-se ajuda mútuament per contribuir a una finalitat comuna, a una meta de grup. Els resultats que persegueix cada membre del grup són, doncs, beneficiosos per a la resta dels companys amb els quals està interactuant. Cada jugador contribueix amb el seu paper en aquests jocs, i aquest paper ple de significat és necessari per a la consecució del joc. Aquesta situació genera un sentiment d'acceptació en cada individu del grup que influeix positivament en el seu autoconcepte, i millora també la imatge que té dels altres.
- **La ficció i la creació**, perquè en els jocs del programa es juga a fer el «com si» de la realitat, com si fóssim pintors, bruixots, fantasmes, papallones, robots, cecs..., així com a combinar estímuls per crear alguna cosa nova, per exemple, unir parts del cos de diversos animals per configurar un animal de fantasia...
- **La diversió**, ja que amb aquests jocs intentem que els membres del grup es diverteixin interactuant de manera positiva i constructiva amb els seus companys de grup.

El programa de joc que es planteja pretén fomentar el suport mutu entre els companys, promovent l'actitud de compartir amb els altres,

i de millorar l'autoestima i el respecte pels altres. Amb aquesta experiència es procura ensenyar als nens i les nenes com cal resoldre conflictes d'una manera constructiva, i genera situacions en què els jugadors se senten acceptats, i hi poden participar divertint-se (Orlick, 1986, 1990).

Classificació dels jocs del programa

El programa es configura en 140 jocs que estimulen la comunicació, la conducta prosocial i la creativitat en diferents dimensions. Les activitats dels programes es distribueixen en dos grans mòduls o tipus de jocs:

- Jocs de comunicació i conducta prosocial: jocs de comunicació i cohesió grupal, jocs d'ajuda-confiança i jocs de cooperació.
- Jocs de creativitat estructurats a partir d'interaccions cooperatives: jocs de creativitat verbal, graficofigurativa, plasticconstructiva i dramàtica.

En el mòdul de «**Jocs de comunicació i conducta prosocial**», les activitats incloses en la categoria de *jocs de comunicació i de cohesió grupal* tenen com a finalitat estimular la comunicació intragrup i el sentiment de pertinença grupal. En aquestes activitats es potencia l'escolta atenta de l'altre, l'atenció activa, no tan sols per comprendre sinó també per estar obert a les necessitats i els sentiments dels altres. Tant els jocs que impliquen formes de comunicació no verbal com verbal comporten incomptables experiències per a l'estimulació de les relacions interpersonals i l'enfortiment del grup, i afavoreixen noves possibilitats de comunicació i unes relacions més properes i obertes.

Dins de la categoria de *jocs d'ajuda i confiança* hi ha jocs que generen situacions relacionals en què els membres del grup s'ofereixen ajuda mútuament, atès que la dinàmica de l'activitat lúdica proposa aquest tipus d'acció per poder continuar jugant. Amb aquests jocs es pretén estimular en els infants la capacitat d'observació de les necessitats dels altres i de respondre-hi positivament, millorant tant les relacions d'ajuda entre els membres del grup com la imatge de si mateixos. A més, en aquesta categoria s'inclouen activitats lúdiques que estimulen la confiança en un mateix i en els altres, perquè, des d'aquesta perspectiva, fomentar la confiança en el grup és un requisit perquè es produeixin les actituds solidàries necessàries que posteriorment permetin processos de cooperació grupal, des de la conceptualització que s'ha donat de cooperació.

Els *jocs de cooperació* inclouen jocs que estimulen situacions relacionals, en les quals els membres del grup s'ofereixen ajut mútuament per contribuir a una finalitat comuna. Es tracta de jocs en què la col·laboració entre els jugadors és un element essencial per a la realització de l'activitat, ja que sense ella no és possible arribar a l'objectiu del joc. Estimular en els nens la capacitat de cooperació és un dels objectius principals d'aquest programa, i aquests jocs, que tenen a la base la idea de participar, acceptar-se i cooperar divertint-se, suposen un pas més en el procés de superar les relacions competitives, ja que afavoreixen la capacitat de l'individu per cooperar i compartir.

Dins del mòdul de «**Jocs de creativitat**», la categoria de jocs de *creativitat verbal* conté activitats que fomenten la comunicació verbal i els hàbits d'escolta activa, el desenvolupament del llenguatge, la capacitat per raonar amb paraules, la capacitat per crear, fomentant diversos indicadors de la *creativitat verbal* (fluïdesa, flexibilitat, originalitat, connectivitat...). La categoria de jocs de *creativitat dramàtica* conté activitats lúdiques que fan possible una via d'autoexpressió integral de la personalitat infantil, a través de la ficció dramàtica. Són un instrument de creixement individual perquè, en potenciar la lliure expressió, afavoreixen l'equilibri emocional. La finalitat d'aquests jocs no és aconseguir una representació ben feta, sinó aconseguir que els nens i nenes passin d'una fase passiva d'escolta a una altra de més activa, d'interpretació i de creació. Per això se'ls ofereix la possibilitat d'expressar-se mitjançant els personatges, i això els ajudarà a exercitar el mecanisme d'expressió de la seva pròpia persona.

Els *jocs de creativitat graficofigurativa*, a més de fomentar la comunicació, els fomenten els hàbits d'escolta activa, la cooperació i la creativitat a través del dibuix i la pintura (fluïdesa, flexibilitat, originalitat, connectivitat, fantasia...). I en la categoria de *jocs de creativitat plasticconstructiva* els jugadors s'han de posar d'acord sobre què volen construir amb els materials que han rebut, de manera que potencien la creativitat plasticconstructiva en indicadors com originalitat, transformació, fantasia... A més dels processos de comunicació verbal implicats que estimulen els hàbits d'escolta activa i la presa de decisions, les activitats que inclou aquesta categoria potencien la capacitat de síntesi, i la cooperació en tasques cognitives que impliquen combinar estímuls per construir nous objectes, nous productes...

Amb la finalitat d'exemplificar els jocs del programa, a continuació es presenta una fitxa tècnica del joc «Un camí amb obstacles» d'aquesta proposta d'intervenció (Garaigordobil, 2007).

Figura 1. Infants jugant a «Un camí amb obstacles».

Objectius: comunicació, ajuda, empatia.		
Desenvolupament afectiu	<ul style="list-style-type: none"> • Plaer d'ajudar i ser ajudat, plaer d'arribar a la meta. • Control emocional: afrontament i superació de sentiments d'inseguretat i temor pel fet de moure's a cegues. • Empatia cap als estats emocionals d'un altre ésser humà: sensibilitat cap a les persones invidents. • Sentiments d'acceptació: cada jugador té un paper necessari per a la realització del joc. 	
Desenvolupament social	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicació verbal: expressió i hàbits d'escolta activa. • Conductes d'ajuda: per facilitar el desplaçament de l'invident. 	
Desenvolupament intel·lectual	<ul style="list-style-type: none"> • Simbolització. • Atenció. 	
Desenvolupament psicomotor	<ul style="list-style-type: none"> • Funcions psicomotrius: orientació espacial, noció de direcció sense referència visual, esquema corporal, percepció auditiva. 	
Descripció de l'activitat		
<p>Els jugadors s'agrupen per parelles; l'un representa un cec i l'altre un guia. L'aula es disposa plena d'objectes que representen obstacles. El guia ha d'ajudar el seu company cec a desplaçar-se per l'aula mitjançant instruccions verbals d'orientació espacial (endavant, a la dreta, a l'esquerra, enrere...) fins a arribar a una meta assenyalada prèviament. Quan la parella arriba a la meta, canvien els rols i van fins a la línia de sortida. Es suggereix fer el joc al final de l'últim curs d'Educació Infantil. Si es fa el joc en un nivell d'edat anterior, el guia dona la mà al cec per ajudar-lo en el seu desplaçament.</p>		
Debat		
<p>Com us heu sentit, en aquest joc? Ha estat divertit? Heu tingut por de moure-us a cegues per l'aula, on a més hi havia molts obstacles amb què podíeu xocar? Què heu sentit en ajudar el vostre company? I en ser ajudats per ell? Heu xocat gaire? Com us heu sentit quan heu xocat? Com creieu que se senten les persones que no hi veuen?</p>		
Materials: Una bena per als ulls per jugador	Temps: 30 minuts	Estructura grupal: PR

Quadre 2: Fitxa tècnica del joc «Un camí amb obstacles».

Procediment d'aplicació del programa amb un grup

L'aplicació del programa de joc amb un grup implica tres fases. En primer lloc, la fase d'avaluació pretest, que es duu a terme durant les primeres setmanes del curs escolar. En aquesta fase es fa una avaluació que té com a finalitat explorar diverses variables del desenvolupament infantil, sobre les quals s'hipotetiza que el programa tindrà un efecte positiu (comunicació intragrup, conducta prosocial, conductes socials negatives, autoconcepte, creativitat verbal, gràfica...). En segon lloc, es duu a terme la intervenció, que consisteix en l'execució d'una sessió de joc setmanal de 75 minuts durant tot el curs escolar. La sessió de joc es configura amb una seqüència de 2/3 activitats lúdiques cooperatives i els seus subsegüents debats. Cada sessió conté una fase d'obertura, una fase de desenvolupament de la seqüència de joc i una fase de tancament. La intervenció es fa al mateix espai físic, una aula gran lliure d'obstacles, i el mateix dia i hora de la setmana. L'experiència de joc la dirigeix un adult,

Índex

Sumari	7
Introducció: el joc a la primera infància	9
MEQUÈ EDO, SÍLVIA BLANCH I MONTSERRAT ANTON	
1. Una proposta de joc cooperatiu per a nens i nenes d'Educació Infantil	13
MAITE GARAIGORDOBIL	
Introducció	14
Fonamentació teòrica de la proposta d'intervenció	14
Descripció del programa de joc cooperatiu	19
Objectius del programa de joc	19
Característiques dels jocs cooperatius i creatius	20
Classificació dels jocs del programa	21
Procediment d'aplicació del programa amb un grup	24
Resultats de l'estudi empíric d'avaluació del programa	25
Referències bibliogràfiques	26
2. Un joc per a cada necessitat	27
ORIOI RIPOLL	
Introducció	28
Comencem fent una llista	28
Jugar és una actitud	29
Repte	29
Motivació	30
Diversió	33
Voluntàriament	33

I un joc és un sistema	34
Mecàniques.....	35
Relacions	36
L'estètica	37
Dissenyar experiències de joc	38
Tres idees clau.....	39
Referències bibliogràfiques i d'ampliació	39
3. El joc: eina de desenvolupament i aprenentatge.....	41
SÍLVIA BLANCH I ISABEL GUIBOURG	
Introducció	42
Què és el joc?	43
Quines són les dimensions del joc?.....	47
Però... què passa quan un infant juga?	49
Com podem classificar els diferents tipus de joc?.....	50
El joc des de la perspectiva social de l'infant.....	51
El joc cognoscitiu i social	52
Quina funció té el joc en el desenvolupament i l'aprenentatge de l'infant de 0 a 6 anys?.....	56
Tres idees clau.....	62
Referències bibliogràfiques.....	62
4. Quan el joc és un eix principal del projecte d'escola.....	63
LÍDIA ESTEBAN I M. LUISA MARTÍN	
Introducció	64
El joc és acció i moviment a través del cos	66
Sóc jo?	66
Què hi ha, allà?	66
Com puc aconseguir...?.....	68
Amb el joc motriu, descobreixen les seves possibilitats i límits	68
Jugar és explorar i transformar	70
Què és, això?	70
Què puc fer, amb això?.....	71
Què passa quan...?	71
El món dels objectes i els materials.....	73
El plaer d'imitar, d'imaginar, de fer com si... ..	74
Per a què serveix, això?	74
Puc fer com si jo fos...?	75

Puc fer que facin com si...?	76
El joc simbòlic	77
Jugant s'aprèn a viure.....	79
El compromís de les educadores i els educadors amb el joc de les criatures.....	81
Tres idees clau.....	84
Referències bibliogràfiques.....	84
5. Mirada matemàtica sobre els jocs que apareixen a la infància	85
MEQUÈ EDO	
El joc i la matemàtica.....	86
Joc exploratori.....	87
La importància de l'exploració lliure.....	91
A l'escola podem ajudar que aquest joc evolucioni?.....	92
Canvi d'agrupació	92
Bona selecció de materials i preguntes inicials.....	94
Selecció de materials, joc col·lectiu i representació al paper	95
El joc simbòlic	96
Com ajudem a evolucionar matemàticament en aquest joc?.....	98
La participació de l'adult.....	98
Altres elements que ens poden ajudar.....	98
Jocs de regles	102
El joc motor és el joc reglat inicial	102
Els jocs de taula, matemàtica en estat pur.....	104
Tres idees clau	108
Referències bibliogràfiques.....	109
6. Joc, llengua i literatura: de l'oralitat a la multimodalitat	111
CRISTINA CORRERO, M. ROSA GIL, ANNA JUAN I NEUS REAL	
Introducció.....	112
Joc, llengua oral i literatura.....	112
Interactuar, imitar, respondre: el joc preverbal dels més menuts.....	113
Assenyalar, compartir, anomenar: el joc verbal dels infants que ja es comuniquen	114
La combinació de paraules, la recreació, la invenció: el joc verbal dels exploradors del llenguatge.....	116

Llengua oral i altres propostes lúdiques.....	117
Joc simbòlic, llengua escrita i llibres infantils	118
Els primers llibres.....	118
Els àlbums.....	121
La literatura infantil digital.....	124
Tres idees clau.....	126
Referències bibliogràfiques.....	126
7. El joc corporal com a base de tots els jocs.....	129
LURDES MARTÍNEZ, SÍLVIA PALOU I MONTSERRAT ANTON	
Introducció.....	130
El cos com a eix del joc	131
Joc corporal, espais i materials.....	133
Els espais.....	135
Els materials.....	138
El paper de l'adult en el joc corporal.....	138
Estratègies	140
Estratègies generals	140
Estratègies específiques.....	141
Tres idees clau	143
Referències bibliogràfiques.....	143
8. El joc i la descoberta de l'entorn	145
PILAR COMES SOLÉ	
Introducció.....	146
Jugar o viure?.....	148
El joc com a construcció social i cultural	148
El joc a l'entorn i l'experiència de transformar la realitat..	150
El joc compartit, una necessitat	152
L'entorn i les experiències de vida com a objecte de joc	152
El joc i les activitats quotidianes.....	153
El plaer, més que sota les flors, és sota el nas.....	154
A mode de conclusió: el retorn a una cultura de	
l'essencialitat pel que fa al joc a l'etapa infantil	156
Tres idees clau.....	157
Referències bibliogràfiques.....	158
9. ...pon-hi un cucu per l'Anton! Una passejada pel joc	
musical a l'etapa infantil	159
LAIA VILADOT I JÈSSICA PÉREZ-MORENO	
Introducció.....	160

La musicalitat comunicativa: moixaines i jocs de falda	160
Què són les moixaines i els jocs de falda?.....	162
Què impliquen des del punt de vista musical?	163
Joc d'experimentació sonora	164
Què implica des del punt de vista musical?	165
...per a la Marta no n'hi haurà!	166
Tres idees clau.....	166
Referències bibliogràfiques.....	167
10. A tall de conclusió	169
MONTSERRAT ANTON, SÍLVIA BLANCH I MEQUÈ EDO	
Agraïments	173

